

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

К. О. ДУБОВА

Методичні вказівки
до семінарських занять з дисципліни
"Земельне право України"
для спеціальності 6.030402 Правознавство

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2009

УДК 349.41

Дубова К.О. Методичні вказівки до семінарських занять з дисципліни "Земельне право України" для спеціальності 6.030402 Правознавство. – Миколаїв: НУК, 2009. – 48 с.

Кафедра теорії та історії держави і права

Методичні вказівки містять питання до семінарських занять, практичні завдання до кожної теми курсу, завдання для поточного та підсумкового контролю знань студентів, список джерел та літератури.

Призначено для студентів спеціальності 6.030402 Правознавство.

Рецензент канд. юр. наук, доц. І. В. Дмитриченко

*Згідно з наказом ректора НУК № 08 від 09.01.2008
методичні вказівки друкуються в авторській редакції
і відповідальність за їх редагування несе автор.*

ВСТУП

Вивчення дисципліни "Земельне право" студентами спеціальності "Правознавство", спрямоване на засвоєння основних засад правової регламентації земельних відносин в умовах переходу України до ринкової економіки, досягнення всебічного глибокого розуміння природи і сутності земельно-правових відносин.

Процес інтеграції галузей права, які регулюють використання природних ресурсів, призвів до об'єднання ресурсних галузей права з природоохоронними. Радикальна реформа земельних відносин, що розпочалася у 1990 році з роздержавлення земельного фонду України і встановлення різноманіття форм земельної власності, поступового повернення земель у майновий цивільно-правовий обіг і введення плати за землю, підняли на новий рівень правове регулювання земельних відносин і зумовили необхідність відновлення земельного права як самостійної галузі права.

Земельне право включає в себе систему земельно-правових інститутів, існування яких зумовлене необхідністю правового закріплення земельних відносин в суспільстві. Земельне право ґрунтується на системі земельного законодавства України і складається із Загальної і Особливої частини, які відображають основні інститути земельного права. Загальна частина присвячена загальним проблемам земельного права: вивченню земельних правовідносин, джерел земельного права, визначенню інституту права власності на землю України, землекори-

стуванню, механізму реалізації права на землю. Особлива частина земельного права присвячена правовому режиму окремих категорій земель, їх охороні та використанню.

Особливе місце у вивченні курсу "Земельне право" займають питання, пов'язані з проведенням реформи в земельній сфері та приватизацією земель.

Пояснювальна записка

Метою вивчення дисципліни "Земельне право" є забезпечення правильного розуміння студентами суті земельних відносин, суті господарських і інших відносин у сфері користування землею, системи органів державного регулювання земельного комплексу, їх місця в державі та системі державних та інших органів, знання основних нормативно-правових актів, що регламентують правові засади землекористування в Україні.

Завданням дисципліни є отримання студентами комплексних знань стосовно правовідносин, що виникають із використанням земель, системи органів державного регулювання земельного фонду, їх функцій, компетенцій, повноважень щодо вирішення окремих питань, навчання правильному орієнтуванню в земельному законодавстві, навчання вирішенню практичних юридичних завдань, що виникають (або можуть виникнути) у повсякденній практиці.

Склад курсу надано із врахуванням вивчення студентами курсів "Теорія держави і права", "Цивільне та сімейне право".

Із дисципліни "Теорія держави і права" використовуються теми:

- Джерела (форми) права;
- Юридична відповідальність, її види.

Із дисципліни "Цивільне та сімейне право" використовуються теми:

- Правочин;
- Здійснення та захист цивільних прав;
- Право власності;
- Спадкове право.

Система курсу "Земельне право" будується і на інших комплексних галузях права і має своєю основою правові норми різної правогалузевої належності.

Основними видами вивчення земельного права є лекційний курс,

практичні заняття, самостійна робота по вивченню окремих питань курсу, підготовка рефератів.

Специфікою курсу є значна кількість нормативно-правових актів, виданих Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством аграрної політики України, Міністерством охорони навколишнього природного середовища України та іншими органами виконавчої влади, які регулюють конкретні питання застосування норм Земельного, Водного, Лісового, Господарського, Цивільного кодексів України, Кодексу України про надра. Така різноманітність нормативно-правової бази потребує від студентів відповідних навичок самостійного вивчення правових актів.

Після вивчення дисципліни студент повинен:

Знати: способи, форми, методи регулювання земельних правовідносин; джерела земельного права; вимоги до складання актів, документів, договорів, угод, що виникають у сфері землекористування; відповідальність за порушення норм земельного права.

Вміти:

орієнтуватися в джерелах земельного права;
правильно тлумачити і застосовувати норми земельного права;
складати проекти актів, договорів, угод, інших документів, що виникають в сфері земельних правовідносин.

Мати уяву про стан розвитку і напрями державної політики в сфері земельних правовідносин в Україні.

Поточний контроль знань здійснюється під час проведення аудиторних занять у формі усних або письмових відповідей.

По закінченні курсу навчальним планом передбачено проведення екзамену в якості кінцевого (підсумкового) засобу контролю перевірки знань та вмінь.

1. ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль № 1. Земельне право: загальна частина

ТЕМА № 1. Поняття земельного права України

Література: [1, с. 4–6; 2, с. 5–8; 4, с. 5–13; 5, с. 6–9; 14, с. 4–11; 21; 25].

Максимальна кількість балів, що може отримати студент – 10.

План:

1. Історичні умови виникнення і розвитку земельного права України.
2. Поняття, предмет і принципи земельного права.
3. Земля як інтегрований та диференційований об'єкт земельного права.
4. Класифікація джерел земельного права.
5. Конституційні засади земельного права.
6. Поняття та види земельних відносин.
7. Матеріальні і процесуальні земельні правовідносини.
8. Система земельного права.
9. Співвідношення земельного права з суміжними галузями права.
10. Роль і місце земельного права України в системі екологічного права України.

Контрольні питання

1. Періодизація розвитку земельного права України. Визначення земельного права.
2. Класифікаційні ознаки земельного права України.
3. Основні джерела земельного права.
4. Структура особливої частини земельного права.
5. Поняття земельних відносин.
6. Суб'єктний склад земельних правовідносини.

Задача 1.

Обласна рада, розглядаючи проект програми перспективного використання, відтворення та охорони земель регіону, прийняла рішен-

ня, згідно з яким усі землі в межах області визнавалися земельним фондом області і розпоряджання ними покладалися на обласну раду, за винятком земель в межах населених пунктів. Крім того, на обласну раду відповідно до цього рішення покладається координація діяльності природоохоронних та землепорядних органів, визначення основних засад земельної політики на території області, затвердження ставок земельного податку за групами ґрунтів земель сільськогосподарського призначення та здійснення державного контролю у цій сфері.

Прокурор області опротестував це рішення як незаконне.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає протест прокурора задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 2.

З метою узагальнення досвіду застосування земельного законодавства державне управління по земельних ресурсах області розробило і затвердило уніфікований стандарт (УС-95) – Єдині правила застосування земельного законодавства. Цей стандарт передбачає комплекс вимог, які є загальнообов'язковими для власників земель і землекористувачів, місцевих рад та їх виконавчо-розпорядчих органів щодо додержання земельного законодавства, введення земельно-кадастрової документації, організації землепорядження, здійснення контролю, розгляду земельних спорів та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства, а також містить спеціальний розділ, в якому подано рекомендації по застосуванню земельного законодавства щодо приватизації та наданню земель у користування, в тому числі на умовах оренди.

Державний інспектор з екологічної безпеки оскаржив цей стандарт до суду, вважаючи, що він суперечить чинному законодавству.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга державного інспектора з екологічної безпеки задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 3.

Районна рада затвердила державну регіональну програму "Охорона земель Поділля", яка містить спеціальний розділ "Нормативно-правове забезпечення". Відповідно до нього власники землі і землекористувачі зобов'язані сплачувати 10% коштів від результатів госпо-

дарської діяльності на охорону ґрунтів, здійснення лісомеліоративних, ґрунтозахисних заходів та рекультивацію земель.

Підприємства, діяльність яких є джерелом підвищеної екологічної небезпеки, зобов'язані вести первинний облік забруднюючих речовин, що викидаються у навколишнє природне середовище, здійснювати нагляд за станом прилеглих до них земель та щорічно вносити кошти на біологічну рекультивацію (підвищення якості) земель, які перебувають у межах їх негативного впливу.

Районна спілка орендарів негативно оцінила зазначену програму і звернулася до прокурора із скаргою щодо опротестування цієї програми.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга районної спілки орендарів задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 4.

Сільська рада прийняла загальнообов'язкове рішення "Про регулювання земельних відносин на території сільської ради", згідно з яким усі розташовані у межах сільських рад підприємства, установи, організації та громадяни, що займаються підприємницькою діяльністю, зобов'язуються подати відомості про кількісний та якісний стан закріплених за ними земель, доходи, які вони отримують від здійснення господарської діяльності на землі для нарахування земельного податку, щоквартально вносити кошти на утримання шляхів загального користування, благоустрій прилеглих територій на відстані до 20 метрів від їх землеволодінь, систематично подавати відомості про зміну меж у землеволодіннях (землекористуванні), щорічно вносити кошти для підвищення якості малопродуктивних земель та проведення рекультивації порушених (деградованих) земельних угідь.

Державний інспектор по земельних ресурсах, незважаючи на рішення необґрунтованим, звернувся до районної Ради про скасування рішення сільської Ради.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає клопотання державного інспектора задоволенню?

Вирішити справу.

ТЕМА № 2. Набуття та реалізація прав на землю

Література: [1, с. 15–21; 4, с. 18–24; 6, с. 24–35; 9, с. 17–22; 14, с. 22–30; 20, с. 56–85; 25; 32; 42–43].

Максимальна кількість балів, що може отримати студент – 20.

План:

1. Передумови реформування земельних відносин. Поняття земельної реформи та правовий механізм її здійснення.
2. Суб'єкти, об'єкти та зміст земельної реформи.
3. Правові форми набуття права власності на землю.
4. Поняття та особливості приватизації земель.
5. Порядок приватизації земель громадянами.
6. Юридичні гарантії здійснення приватизації земель.
7. Порядок паювання земель. Сертифікація прав на землю.
8. Купівля-продаж земельних ділянок як правова форма набуття права власності на землю.
9. Порядок придбання права власності на землі несільськогосподарського призначення для зайняття підприємницькою діяльністю.
10. Продаж земельних ділянок на конкурсних засадах.
11. Форми реалізації та захисту права власності на землю.
12. Види і форми права землекористування.
13. Особливості права орендного землекористування.
14. Поняття, форма, істотні умови договору оренди землі.
15. Права та обов'язки сторін за договором оренди землі.
16. Право земельного сервітуту.
17. Поняття та зміст добросусідства.

Контрольні питання

1. Поняття та юридична природа земельної реформи.
2. Правові форми набуття права власності на землю.
3. Поняття приватизації земель.
4. Паювання земель.
5. Форми захисту права власності на землю.
6. Поняття права землекористування.
7. Поняття та істотні умови договору оренди землі.
8. Зміст та види сервітутних прав.
9. Поняття та зміст добросусідства.

Задача 1.

Громадянин Семенчук звернувся до сільської Ради із заявою про приватизацію земельної ділянки у розмірі 0,78 га, якою він користується з 1984 року в с.Лупані Київської області у зв'язку зі спадщиною приватного будинку після смерті матері.

При підготовці справи до розгляду на сесії сільської ради з'ясувалося, що гр. Семенчук з 1991 року працює в Бельгії за контрактом. Фактичне використання землі здійснює його брат, який працює у сусідньому містечку лікарем клінічної лікарні. Крім того, встановлено, що гр. Семенчук є членом садівничого товариства і користується земельною ділянкою розміром в 0,7 га в Осокорках. До того ж садівниче товариство прийняло рішення про приватизацію земель, наданих йому у користування, яке затверджено районною державною адміністрацією.

Сільська рада винесла рішення про відмову у приватизації земельної ділянки гр. Семенчуку, враховуючи, що йому вже належить на праві власності земельна ділянка у садівничому товаристві, і рекомендувала виконкому укласти договір оренди землі після його повернення з-за кордону.

До його повернення земельну ділянку за рішенням сільської ради закріплено за його братом на умовах тимчасового землекористування.

Визначити коло суспільних правовідносин; дати оцінку прийнятим рішенням.

Вирішити справу.

Задача 2.

Колектив державної автозаправної станції на своїх зборах прийняв рішення про приватизацію основних споруд, будівель та земельної ділянки розміром 0,85 га і звернувся до районної ради, на території якої розміщена ця станція, про його схвалення. Районна рада розглянула текст клопотання і на своєму засіданні ухвалила рішення про відмову у приватизації зазначених об'єктів і земельної ділянки, на якій вони розташовані, оскільки працівники автозаправної станції Рябченко, Гордієнко та Сологуб вже приватизували належні їм присадибні ділянки, а начальник автозаправної станції та його заступники порушили питання про приватизацію земельних ділянок, якими вони користуються як члени садівничого товариства "Автомобіліст".

Прокурор району опротестував це рішення, вважаючи, що воно не базується на вимогах земельного законодавства.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає протест прокурора задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 3.

Громадянка Дроніна є власницею 2 га земельної ділянки, переданої їй для ведення особистого селянського господарства у селищі міського типу. Після смерті її матері їй за заповітом належить ще 0,47 га землі та житловий будинок у с. Васи́ли́нівка.

Для отримання свідоцтва про право власності вона звернулася до секретаря виконкому сільської ради народних депутатів за місцем знаходження будинку та земельної ділянки, однак він відмовив, посилаючись на те, що громадяни України не мають права бути власниками земельної ділянки для ведення селянського господарства у розмірі, що перевищують 2 га.

Тому він оформив необхідні документи щодо набуття права Власності на житловий будинок та права користування присадибною земельною ділянкою.

Громадянка Дроніна оскаржила нотаріальні дії секретаря виконкому до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; яке рішення має ухвалити суд?

Вирішити справу.

Задача 4.

Селянська спілка "Світоч" уклала договір з територіально-геологічною організацією на проведення пошукових робіт щодо визначення місця розміщення підземних вод та будівництва артезіанської свердловини для постачання води працівникам спілки.

Відповідно до умов договору селянська спілка мала надати у довгострокове користування частину сільськогосподарських угідь для влаштування підсобного господарства геологічної організації та літнього табору відпочинку її працівників.

Проведені наукові роботи геологічної організації не дали бажаних результатів, оскільки в межах земель спілки "Світоч" підземних вод не виявлено.

Керівництво селянської спілки поставило питання про розірвання угоди у зв'язку з невиконанням геологічною організацією взятих зобов'язань. Остання звернулася до господарського суду за захистом своїх інтересів.

Дати характеристику правовідносинам, що склалися у цьому випадку; чи підлягають задоволенню позовні вимоги територіально-геологічної організації?

Вирішити справу.

Задача 5.

З метою будівництва складських приміщень та залучення додаткових коштів фермер С. уклав договір застави земельної ділянки, наданої йому у постійне землекористування, з місцевим банком. За умовами договору фермер зобов'язувався повернути заставні кошти за рахунок доходів від майбутнього врожаю.

Однак у червні поточного року внаслідок прориву дамби відстійників тваринницької ферми врожай на землях було знищено, землі виведено із сільськогосподарського використання.

У зв'язку з неможливістю виконання зобов'язань за договором іпотеки земельної ділянки, банк оголосив публічні торги на продаж заставної ділянки. Фермер С. звернувся з позовом до суду про визнання торгів недійсними.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 6.

Громадянин Клинка обміняв свою 2-кімнатну приватизовану квартиру на приватний будинок і земельну ділянку розміром 0,50 га у с. Шустівці гр. Захарова.

Однак голова сільської ради народних депутатів на передачу у власність всієї ділянки не погодився, зазначивши, що гр. Клинка є пенсіонером, активної участі у кооперативному господарстві місцевої селянської спілки брати не зможе, а тому за його розпорядженням гр. Клинка було виділено тільки 0,06 га для утримання житлового будинку і господарських будівель. Гр. Клинка поставив питання про розірвання договору обміну, однак гр. Захаров повідомив, що вказану

квартиру він подарував своїй доньці, яка його утримує, а кошти, виручені від цієї угоди вже витрачені на придбання автомобіля.

Громадянин Клинка звернувся до суду про визнання цієї угоди недійсною.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи є підстави для визнання цієї угоди недійсною?

Вирішити справу.

ТЕМА № 3. Правове регулювання управління у галузі використання і охорони земель

Література: [2, с. 43–45; 5, с. 38–54; 10, с. 66–82; 17, с. 33–39; 25; 33; 38; 40].

Максимальна кількість балів, що може отримати студент – 10.

План:

1. Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування в галузі земельних відносин.
2. Правовий статус та функції Державного комітету України з земельних ресурсів.
3. Поняття та зміст землеустрою.
4. Поняття та завдання моніторингу земель.
5. Поняття та значення Державного земельного кадастру. Завдання ведення Державного земельного кадастру.
6. Складові елементи Державного земельного кадастру.
7. Рекультивація та консервація земель.
8. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Контрольні питання

1. Система органів державної влади та місцевого самоврядування в галузі земельних відносин.
2. Поняття та зміст землеустрою.
3. Поняття та завдання моніторингу земель.
4. Державний земельний кадастр.
5. Рекультивація та консервація земель.

Задача 1.

Державний інспектор з використання та охорони земель під час перевірки додержання земельного законодавства на території державного заповідника виявив використання заповідних земель для розміщення кемпінгу, влаштування табору відпочинку школярів, розміщення пасіки колективного сільськогосподарського підприємства, будівництва заводу для виробництва цегли, оренди частини земель фірмою "Подільські діаманти".

Державний інспектор виніс постанову про накладення адміністративного штрафу на директора Фоміна Л.

Директор заповідника оскаржив цю постанову до обласного управління екологічної безпеки, вказавши, що за таке правопорушення він уже притягався до юридичної відповідальності контролюючими структурами обласного управління екологічної безпеки.

Визначити коло суспільних правовідносин; яке рішення повинно бути прийнято по скаргі?

Вирішити справу.

Задача 2.

Під час обстежень земель регіону комісією з представників землевпорядних організацій та органів системи Мінекоресурсів було встановлено, що вздовж річок більшістю землекористувачів і землевласників землі розорюються майже до самої кромки малих річок, виявлено процеси зміни родючості ґрунтів, забруднення земель токсичними речовинами, порушення використання земель у населених пунктах внаслідок невиконання їх генеральних планів.

За наслідками роботи комісії було складено звіт, який за рекомендацією представника землевпорядної служби було направлено до обласного управління по земельних ресурсах. Проте працівник обласного управління екологічної безпеки заперечив проти цього, вказавши, що така інформація має бути направлена перш за все до Мінекоресурсів України, яке здійснює загальні функції контролю за використанням та охороною земель, і звернувся з доповідною до вказаного міністерства.

Визначити коло суспільних правовідносин; обґрунтувати правомірність дій членів комісії.

Вирішити справу.

Задача 3.

Старший державний інспектор з використання та охорони земель обласного управління по земельних ресурсах наклав адміністративні стягнення на керівників ряду сільськогосподарських промислових підприємств за порушення щорічного терміну подання даних про якість земель, необ'єктивний облік закріплених за ними угідь та не своєчасне внесення земельного податку. Керівник аграрної акціонерної фірми "Сяйво" оскаржив це рішення до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; обґрунтувати рішення суду.

Вирішити справу.

Задача 4.

Громадянин Щадрін звернувся із заявою до сільської ради народних депутатів про надання земельної ділянки для будівництва гаража. Однак виконком відмовив йому в наданні земельної ділянки, оскільки гр. Щадрін не має власного автомобіля та не є членом гаражного кооперативу.

Це рішення виконкому гр. Щадрін оскаржив до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню?

Вирішити справу.

ТЕМА № 4. Правове регулювання плати за землю

Література: [4, с. 53–55; 8, с. 36–44; 14, с. 66–75; 19, с. 42–59; 25; 34; 38].

Максимальна кількість балів, що може отримати студент – 10.

План:

1. Юридична природа плати за землю.
2. Правові форми плати за землю. Земельний податок та його юридична природа.
3. Особливості правовідносин у сфері плати за землю (суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення, зміни та припинення).
4. Пільги, які надаються юридичним та фізичним особам щодо плати за землю.

5. Порядок обчислення розміру плати за різні категорії земель.
6. Юридичні гарантії плати за землю.
7. Відповідальність за порушення законодавства про плату за землю.

Контрольні питання

1. Економіко-правові передумови встановлення плати за землю.
2. Підстави зміни та припинення плати за землю.
3. Суб'єкти та об'єкти плати за землю.
4. Відповідальність за порушення законодавства про плату за землю.

Задача 1.

Група громадян звернулася до прокурора району з клопотанням опротестувати рішення районної державної адміністрації "Про встановлення розміру плати за користування фізичними і юридичними особами земельними ділянками автомагістралей, вулиць, площ, проїздів, проспектів та бульварів міст та інших населених пунктів району".

Під час вивчення і розгляду справи було встановлено, що в межах району запроваджено режим економічної зони у формі агротехнопарку в порядку 3-річного експерименту.

Маючи на увазі зміцнення економічної бази експерименту, районною державною адміністрацією визначено розміри плати для Власників автотранспортних засобів, що перетинають автомагістралі району, а також для осіб, які займаються підприємницькою діяльністю та розміщують об'єкти роздрібної торгівлі на землях загального користування у населених пунктах.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає рішення райдержадміністрації опротестуванню?

Вирішити справу.

Задача 2.

З метою раціонального використання, відтворення та охорони земель міська рада прийняла рішення про акумулювання грошових коштів, що надходять як плата за землю на рахунок позабюджетного фонду міської ради.

При цьому за використання земельних ділянок підсобними господарствами промислових підприємств визначено ставки земельного

податку як для підприємств промисловості, для комунальних підприємств ставки земельного податку зменшено вдвічі.

Відповідно до вказаного рішення від плати за землю звільнені землекористувачі багатодітних сімей, почесні громадяни міста, учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, самотні матері, наукові центри, ветерани праці та їх об'єднання.

Обласна податкова інспекція внесла подання до міської ради про відміну цього рішення.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи є рішення ради законним?

Вирішити справу.

Задача 3.

Під час перевірки додержання законодавства про плату за землю працівники обласної податкової інспекції встановили, що частина коштів плати за землю була спрямована селищною радою до позабюджетного фонду, а 1/4 частина бюджетних надходжень за земельний податок використана для будівництва гуртожитку та багатоквартирного будинку для малосімейних, будівництва адміністративного корпусу для спілки орендарів, надання безвідсоткових кредитів власникам землі і землекористувачам, у тому числі орендарям, на поліпшення якості земель, підвищення родючості ґрунтів і продуктивності земель, фінансування заходів щодо раціонального використання, відтворення та охорони земель.

Вказані матеріали були передані начальнику обласної податкової інспекції, який своєю постановою наклав адміністративний штраф на голову селищної ради за порушення законодавства про плату за землю.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи є правомірною постановою начальника обласної податкової інспекції?

Вирішити справу.

Задача 4.

До суду звернувся з позовом гаражний кооператив "Автомобіліст" про визнання за ним права землекористування, що перебуває у його фактичному користуванні з 1972 року.

У процесі судового засідання було встановлено, що гаражний кооператив, який було створено наприкінці 1971 року, звернувся із за-

явою та відповідними матеріалами до облвиконкому про виділення у його користування 4,8 га землі для розміщення кооперативних гаражів. Облвиконком своїм рішенням від 20 лютого 1972 року цю заяву задовольнив і кооператив приступив до спорудження гаражів.

У 1997 році вказана земельна ділянка у складі земель колгоспу "Дружба" відповідно до генерального плану міста відійшла до міських земель. Згідно з генеральним планом на зазначених землях передбачається перспективна забудова нового мікрорайону. Тому виконком міської ради в 2002 році ухвалив рішення про знесення кооперативних гаражів.

Рішення міськвиконкому колектив не виконав, незважаючи на те, що йому не раз взамін пропонувалася нова земельна ділянка та було обіцяно надання послуг щодо перенесення гаражів.

Отримавши копію позовної заяви міськвиконком подав зустрічну заяву з вимогою притягнути кооператив до майнової відповідальності у зв'язку із створенням перешкод у реалізації генерального плану міста.

Визначити коло суспільних правовідносин; які позовні вимоги підлягають задоволенню?

Вирішити справу.

ТЕМА № 5. Відповідальність в земельному праві

Література: [4], с. 103–115; [5], с. 86–95; [16], с. 106–125; [20], с. 222–239; [25].

Максимальна кількість балів, що може отримати студент – 10.

План:

1. Земельні правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
2. Правові форми відповідальності в системі земельного права.
3. Поняття та види земельних спорів.
4. Підвідомчість земельних спорів. Порядок їх розгляду та вирішення.
5. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
6. Виконання рішень по земельних спорах.
7. Відшкодування втрат сільськогосподарського та несільськогосподарського виробництва.

Контрольні питання

1. Форми юридичної відповідальності в системі земельного права.
2. Підвідомчість земельних спорів.
3. Суб'єктно-об'єктний склад спірних земельних правовідносин.
4. Вирішення земельних спорів.
5. Склад земельних правопорушень.

Задача 1.

На підставі рішення облвиконкому новоствореній фінансово-промисловій групі було надано в користування 38 га землі за рахунок орних земель колективного сільськогосподарського підприємства "Славутич" та 79 га спеціалізованого плодоягідного сільськогосподарського кооперативу "Яблунька".

Фінансово-промислова група згідно з рішенням оціночної комісії відшкодувала збитки первинним власникам землі, однак відмовилася відшкодувати втрати сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарський кооператив "Яблунька" звернувся з позовом до господарського суду про відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва на його користь.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 2.

У процесі здійснення державного контролю за додержанням земельного законодавства державний інспектор з використання та охорони земель встановив порушення правил використання земель і приховування даних земельного кадастру керівництвом сільськогосподарського акціонерного товариства "Україна".

Державний інспектор виніс постанову про притягнення голови правління товариства до адміністративної відповідальності шляхом накладання адміністративного штрафу в розмірі двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за сукупністю санкцій, передбачених за вказані правопорушення.

Голова правління звернувся зі скаргою до органів прокуратури про опротестування цієї постанови, оскільки вона винесена, на його погляд, з порушенням вимог чинного законодавства.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає постанова державного інспектора опротестуванню?

Вирішити справу.

Задача 3.

Під час проведення екологічного контролю транспортних засобів, що перетинали митний кордон України, група державних інспекторів у кількох рефрижераторах виявила контейнери з гумусом (родючим шаром ґрунту). Документів на право вивезення ґрунту у водіїв рефрижератора не було. Цей факт вони обґрунтували тим, що після розвантаження багажу на одному з підприємств м. Дніпропетровська до них звернувся працівник фірми "Вермикультура" і запропонував на вигідних умовах придбати ґрунт. Тому вони вважають, що у їх діях немає провини, оскільки ґрунт, який вони придбали за власні кошти, перейшов їм у власність.

Старший державний інспектор склав протокол про правопорушення та затримку вантажу і направив матеріали до прокурора для порушення кримінальної справи за самовільне зняття родючого шару ґрунту.

Визначити коло суспільних правовідносин; дати характеристику відповідальності за самовільне зайняття земель та зняття родючого шару ґрунту.

Вирішити справу.

Завдання для поточного контролю знань студентів за змістовним модулем № 1. Земельне право: загальна частина. (1,0 кредит, 30 – 60 балів)

1. Поняття, предмет, метод, функції земельного права.
2. Принципи земельного права.
3. Система земельного права.
4. Співвідношення земельного права з іншими галузями права.
5. Земельне законодавство: загальна характеристика.
6. Джерела земельного права.
7. Земельний кодекс України: загальна характеристика.
8. Земельна реформа в Україні.
9. Поняття, структура, види земельних правовідносин.

10. Суб'єкти земельних правовідносин.
11. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.
12. Суб'єкти права власності на землю.
13. Право власності на землю держави.
14. Правові форми набуття права власності на землю.
15. Поняття та особливості приватизації земель.
16. Порядок приватизації земель громадянами.
17. Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок.
18. Порядок паювання земель.
19. Купівля-продаж земельних ділянок як правова форма набуття права власності на землю.
20. Порядок придбання права власності на землі несільсько-господарського призначення для зайняття підприємницькою діяльністю.
21. Припинення права власності на землю.
22. Право власності на землю юридичних осіб.
23. Права та обов'язки власників земельних ділянок.
24. Порядок та форми передачі земель у приватну власність.
25. Придбання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод.
26. Продаж земельних ділянок на конкурсних засадах.
27. Форми реалізації та захисту права власності на землю.
28. Види і форми права землекористування.
29. Особливості права орендного землекористування.
30. Поняття, форма, істотні умови договору оренди землі.
31. Права та обов'язки сторін за договором оренди землі.
32. Право земельного сервітуту.
33. Поняття та зміст добросусідства.
34. Обмеження прав на земельну ділянку.
35. Підстави примусового припинення права власності на землю.
36. Викуп земельних ділянок для суспільних потреб.
37. Порядок вилучення земельних ділянок.
38. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності.
39. Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування в галузі земельних відносин.
40. Правовий статус та функції Державного комітету України з земельних ресурсів.

41. Зміст землеустрою.
42. Завдання моніторингу земель.
43. Завдання ведення Державного земельного кадастру.
44. Рекультивація та консервація земель.
45. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.
46. Поняття та юридична природа земельного податку.
47. Підстави виникнення, зміни та припинення плати за землю.
48. Пільги, які надаються юридичним та фізичним особам щодо плати за землю.
49. Порядок обчислення розміру плати за різні категорії земель.
50. Відповідальність за порушення законодавства про плату за землю.
51. Поняття та види земельних спорів.
52. Порядок розгляду та вирішення земельних спорів.
53. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
54. Виконання рішень по земельних спорах.
55. Відшкодування втрат сільськогосподарського та несільськогосподарського виробництва.

Змістовий модуль № 2. Земельне право: особлива частина

ТЕМА № 6. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення і земель населених пунктів

Література: [5, с. 117–122; 14, с. 163–165; 18, с. 106–125; 19, с. 232–239; 25; 41; 49].

Максимальна кількість балів, що може отримати студент – 20.

План:

1. Поняття і склад земель сільськогосподарського призначення.
2. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення.
3. Правові форми використання земель сільськогосподарського призначення на праві власності.
4. Право сільськогосподарського землекористування.

5. Пріоритет правової охорони земель сільськогосподарського призначення.

6. Поняття і склад земель житлової і громадської забудови.

7. Землі загального користування у населених пунктах.

8. Зміст права землекористування на землях житлової і громадської забудови.

9. Забезпечення реалізації та захисту прав суб'єктів земель сільськогосподарського призначення.

Контрольні питання

1. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення.

2. Особливості суб'єктного та об'єктного складу правовідносин у сфері використання сільськогосподарських земель на праві власності.

3. Право сільськогосподарського землекористування.

4. Поняття і склад земель житлової і громадської забудови.

5. Землі загального користування у населених пунктах.

6. Право землекористування на землях житлової і громадської забудови.

Задача 1.

Сільськогосподарське ТОВ "Світоч" передало за договором оренди землі, які розташовані у прибережній смузі р.Тетерева, громадянам О. та К. для вирощування овочевих культур.

Ці громадяни, крім вирощування овочевих культур, на цих землях збудували кемпінг для автотуристів, закупили човни і влаштували місця відпочинку для місцевого населення.

Голова сільської ради попередив керівника сільськогосподарського підприємства про нецільове використання земель і запропонував у двомісячний термін розірвати угоду із вказаними громадянами. Однак цю вказівку не було виконано, і на сесії сільської ради винесено питання про вилучення земель у сільськогосподарського ТОВ "Світоч".

Визначити коло суспільних правовідносин; яке рішення має прийняти сесія сільської Ради народних депутатів?

Вирішити справу.

Задача 2.

У процесі здійснення земельної реформи на базі радгоспу утво-

рилася акціонерна фірма. Всі належні раніше радгоспу землі були розподілені на частини його працівниками та пенсіонерами з виділенням у натурі та видачею сертифікату на тимчасове право власності.

Однак у новому польовому сезоні значна частина пенсіонерів вирішила створити самостійний сільськогосподарський кооператив для заняття садівництвом. Згодом цей кооператив уклав договір на будівництво цеху по виробництву фруктових соків та винних виробів.

Під час приймання в експлуатацію цеху місцевий землевпорядник відмовився підписати відповідні документи, вважаючи, що діяльність кооперативу є несумісною із сільськогосподарським виробництвом, і запропонував кооперативу змінити профіль своєї діяльності.

Визначити коло суспільних правовідносин; розкрити особливості правового режиму використання земель кооперативом.

Вирішити справу.

Задача 3.

З перетворенням сільськогосподарського інституту на аграрний університет керівництво останнього прийняло рішення про зміну характеру використання дослідних полів та розміщення на них періодичних виставок новітніх досягнень аграрної науки, загальних систем землеробства, структури сівозмін та одержання підвищених врожаїв у сільськогосподарському виробництві області, що запроваджують досягнення ВНЗ.

Дослідні поля за взаємною згодою з керівниками сільськогосподарських підприємств вирішено влаштувати безпосередньо у кількох господарствах.

Державний інспектор з використання та охорони земель визнав це рішення незаконним і на відповідальних працівників аграрного університету області наклав адміністративні стягнення.

Прокурор області за скаргою керівництва університету опротестував постанову державного інспектора з використання та охорони земель.

Визначити коло суспільних правовідносин; обґрунтувати законність протесту прокурора області.

Вирішити справу.

Задача 4.

Колективному підприємству "Західпластика" надано 153 га земель для ведення підсобного господарства. Через відсутність кваліфікованих фахівців підприємство в минулому році отримало невисокий врожай і перепрофілювало діяльність на землі наступним чином: 27 га земель передали в оренду для влаштування речового ринку, 26 га землі було виділено під автогаражі, а 100 га надано працівникам підприємства під городи для вирощування сільськогосподарських культур.

Міська рада народних депутатів винесла рішення про вилучення зазначених земель у колективного підприємства "Західпластика", оскільки вони використовувалися з порушенням земельного законодавства.

Колективне підприємство оскаржило це рішення до господарського суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи є законним рішення міської ради ?

Вирішити справу.

Задача 5.

Фермеру Сікорі передано у власність 70 га орних земель та 42 га землі надано у тимчасове користування для будівництва кошари і заняття вівчарством.

Через відсутність належних сільськогосподарських машин орні землі два роки не оброблялися належним чином, і тому фермер Сікор змушений був 35 га продати своєму сусідові, 35 га подарувати своїм братам та сестрі.

Сільська рада винесла рішення про вилучення всіх земель, переданих Сікорі для ведення селянського (фермерського) господарства.

Це рішення фермером було оскаржено до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи є законним рішення сільської ради?

Вирішити справу.

Задача 6.

У зв'язку із зміною межі міста міська рада прийняла рішення про зміну розмірів земельних ділянок, що перебувають у користуванні громадян, до 0,10 га. Група громадян звернулася до суду з позовом

про визнання цього рішення незаконним. В обґрунтуванні своїх позовних вимог вони вказали, що земельні ділянки у свій час їм виділив радгосп, як працівникам сільського господарства, в 1993 році згідно з рішенням сільської ради, на території якої містяться ці земельні ділянки, останні були передані їм у приватну власність для ведення особистого господарства у розмірі 0,50 га. Зміна межі міста та включення до неї належних їм ділянок не повинна впливати на режим їх використання відповідно до проекту планування і забудови с. Нижній Явір.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 7.

Мешканець багатоквартирного будинку С. звернувся з позовом до суду про відшкодування йому збитків, заподіяних мешканцем цього ж будинку П. У судовому засіданні він пояснив, що вже вісім років з моменту заселення у цьому будинку користується частиною прибудинкової земельної ділянки у розмірі 0,02 га, що прилягає до його квартири, розташованій на першому поверсі.

За цей час він посадив кілька фруктових дерев, малину, смородину. Навколо земельної ділянки створив живу огорожу з декоративної акації. У свій час за власні кошти придбав торф і гумус, які значно поліпшили родючість земельної ділянки.

Восени вніс біологічні добавки та перекопав ділянку.

Однак нещодавно сусід П., який до цього не користувався земельною ділянкою на прибудинковій території, привів начальника ЖЕКу, який сказав, що він прийняв рішення про закріплення вказаної ділянки за гр. П. у зв'язку з приватизацією ним своєї квартири, а згодом він знищив усі насадження і розмістив невелику теплицю. Громадянин П. не визнав позовних вимог, обґрунтовуючи це тим, що, за чинним законодавством, у разі приватизації квартири в багатоквартирному будинку він має право і на приватизацію частки земель прибудинкової території.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 8.

Сільська рада прийняла рішення "Про додержання режиму використання та охорони земель", яким зобов'язала всіх власників земель і землекористувачів вносити плату для здійснення благоустрою села та ремонту шляхів внутрішньогосподарського використання, закупівлі насаджень та створення лісопарку для відпочинку населення, облаштування берегової смуги та риболовної зони.

Сільськогосподарське акціонерне товариство, торговельно-закупівельна база та завод "Радіоприлад" оскаржили це рішення до господарського суду, вважаючи його незаконним. Отримавши копії позовних заяв, голова сільської ради скликав позачергову сесію, на якій було прийнято рішення про припинення оренди землі торговельно-закупівельною базою та складським цехом заводу "Радіоприлад" у зв'язку з невиконанням рішення сільської ради.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 9.

Громадянин Т. проживає у приватному будинку на околиці селища міського типу, межу якого розділяє дорога господарського призначення завширшки 8,8 м. З метою розширення своїх господарських будівель, зокрема теплиці, гр. Т. використав частину цієї дороги розміром 15×3 м, що прилягає до його землеволодіння. Це питання він погодив із знайомим архітектором К. Відповідні зміни були внесені до плану забудови його садиби.

Районний землевпорядник під час перевірки додержання земельного законодавства встановив зазначені факти і виніс постанову про накладення на гр. Т. адміністративного штрафу у розмірі 300 грн. та про повернення земель громадського користування за призначенням.

Це рішення землевпорядника гр. Т. оскаржив до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню?

Вирішити справу.

ТЕМА № 7. Правовий режим земель несільськогосподарського призначення

Література: [2, с. 194–278; 4, с. 267–289; 5, с. 118–134; 14, с. 163–165; 18, с. 231–256; 20, с. 367–420; 24; 25; 27–28; 30; 35–36].

Максимальна кількість балів, що може отримати студент – 20.

План:

1. Поняття, склад земель промисловості та їх правовий режим.
2. Особливості правового режиму земель залізничного, автомобільного, річкового, морського, авіаційного та трубопровідного транспорту.
3. Землі зв'язку, електропередач, іншого комунікаційного призначення та особливості їх правового режиму.
4. Правовий режим земель оборони та іншого спеціального несільськогосподарського призначення.
5. Підстави виникнення і припинення права промислового землекористування.
6. Право загального та спеціального використання земель транспорту.
7. Правовий режим земель природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного призначення.
8. Правовий режим земель історико-культурного призначення.
9. Поняття, склад земель лісового та водного фонду та особливості їх правового режиму.
10. Особливості управління в галузі використання та охорони земель лісового та водного фонду.
11. Право користування землями лісового та водного фонду.
12. Види права користування землями лісового та водного фонду.
13. Відповідальність за порушення режиму земель лісового та водного фонду.
14. Проблеми вдосконалення правового режиму земель лісового та водного фонду.

Контрольні питання

1. Правовий режим земель промисловості.
2. Правовий режим земель залізничного, автомобільного, річкового, морського, авіаційного та трубопровідного транспорту.

3. Правовий режим земель оборони.
4. Правовий режим земель природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного призначення.
5. Правовий режим земель історико-культурного призначення.
6. Правовий режим земель лісового та водного фонду.
7. Відповідальність за порушення режиму земель лісового та водного фонду.
8. Відповідальність за порушення режиму земель природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного призначення.

Задача 1.

До місця будівництва електричної підстанції за згодою управління залізничного транспорту було проведено під'їзні колії. З метою безпечної експлуатації локомотивів начальник управління видав розпорядження про встановлення смуги відведення шириною по 120 м. з обох боків залізничної колії від місця будівництва електричної підстанції до м. Шепетівки на відстані 45 км.

У процесі визначення розмірів смуги відведення працівниками залізничного транспорту було встановлено, що за наказом начальника "Агроенерго", у розпорядженні якого знаходиться електрична підстанція, завершується будівництво житлового масиву для обслуговуючого персоналу підстанції.

Ці факти були доведені до відома районної ради для прийняття відповідного рішення.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Вирішити справу.

Задача 2.

У межах берегової смуги р. Дністра агрофірма "Поділля" почала будівництво птахофабрики, овочесховища та цеху по виготовленню вина і соків.

Управління річкового пароплавства звернулося до обласної ради із скаргою на дії агрофірми, вважаючи, що вона порушує її право на використання земель берегової смуги для потреб, пов'язаних із судноплавством.

Президент агрофірми вказав, що ці землі передані агрофірмі у колективну власність за рішенням сільської ради. Агрофірмі видано

також державний акт, що посвідчує право колективної власності, а тому агрофірма як власник землі почала будівництво на належних їй землях.

Визначити коло суспільних правовідносин.

Вирішити справу.

Задача 3.

За межами селища міського типу збудовано виробничі споруди спільного підприємства по виробництву нітробензолу, хлорбензолу та нітроаніліну. Відповідно визначено санітарно-захисну зону підприємства.

У процесі прийняття до введення в експлуатацію виробничих корпусів представник державного управління екологічної безпеки звернув увагу членів комісії на те, що на відстані 270 м. від виробничих споруд розміщено гуртожиток та два житлові будинки для працівників підприємства, неподалік вже функціонує дитячий садок, закінчується спорудження школи на 300 учнівських місць.

Однак голова приймальної комісії спростував зауваження представника державного управління, вказавши на те, що це один з оптимальних варіантів економії енергоресурсів та будівельних матеріалів. Таке розміщення об'єктів соціальної інфраструктури заощаджує значні кошти на транспортне перевезення працівників.

Представник державного управління екологічної безпеки відмовився підписувати документи про введення цих об'єктів в експлуатацію і довів до відома обласної ради про вказані факти.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи правомірно діяв представник державного управління екологічної безпеки?

Вирішити справу.

Задача 4.

У зв'язку із збільшенням транспортних перевезень через територію області облдержадміністрацією прийнято рішення про розширення мережі автомобільних шляхів загальнодержавного значення. З цією метою були використані землі суміжних власників і землекористувачів.

На одному з автомобільних перегонів були визначені земельні ділянки під земляне полотно, розміщення зелених насаджень, транспортні розв'язки, водостічні споруди, в смугах відведення громадяни К. та

Г. почали зводити дорожній ресторан, автозаправну станцію та житлові котеджі. Державний інспектор з використання та охорони земель виніс постанову про припинення зазначеного будівництва, оскільки воно ведеться з порушеннями земельного законодавства, та наклав на вказаних осіб адміністративні штрафи у розмірі 500 грн. на кожного з них.

Громадяни К. та Г. звернулися із скаргою до суду про визнання постанови незаконною та відміну адміністративного штрафу.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 5.

Начальник річкового пароплавства видав наказ про внутрішню організацію території міжрайонного річкового порту, в якому, зокрема, визначено розташування адміністративних будівель, ремонтного заводу, причалів, павільйонів для проведення культурно-виховних заходів, вищого учбового закладу.

Голова райдержадміністрації на своєму засіданні відмінив наказ начальника пароплавства про внутрішню організацію, вважаючи, що це не є його повноваженнями. В розпорядженні зазначено, що всі питання, пов'язані з використанням земель поза межами населених пунктів повинні вирішуватися виключно райдержадміністрацією.

Начальник річкового пароплавства оскаржив розпорядження райдержадміністрації до господарського суду, вказавши, що прийняття наказу передувала розробка і прийняття відповідної проектно-технічної документації.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 6.

Товариство пасічників звернулося до лісництва із заявою про виділення їм у постійне користування для розміщення пасіки суміжних із лісом сільськогосподарських угідь. Взамін товариство зобов'язалося забезпечувати лісництво продуктами бджільництва. Така угода була укладена і зареєстрована лісництвом.

Інспектор по земельних ресурсах району виніс рішення про незаконність цієї угоди та наклав на відповідальних осіб цієї угоди адміністративний штраф. Це рішення лісництвом було оскаржено до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 7.

Фірма "Лілея" уклала угоду з міжрайонним лісогосподарським об'єднанням про спільну діяльність. Згідно з умовами угоди міжрайонне лісогосподарське об'єднання зобов'язалося в літній період систематично поставляти фірмі лісові квіти, дикорослі плоди та ягоди, виділити частину лісових угідь площею до 3 га для розміщення табору відпочинку для працівників фірми. Відповідно до угоди фірма почала будівництво культурно-оздоровчого центру на землях об'єднання та деревообробного комбінату.

Прокурор району опротестував цю угоду як незаконну та порушив кримінальну справу проти керівників об'єднання і фірми за зловживання службовими обов'язками.

Визначити характер правовідносин, чи підлягає протест задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 8.

Центр стратегічних наукових досліджень звернувся до обласного управління лісового господарства із клопотанням про виділення території нелісових угідь для розміщення лабораторії та проведення науково-дослідних робіт з метою виявлення впливу радіоактивного забруднення на стан лісів та людей навколишніх населених пунктів.

Такі угіддя були виділені центру в постійне користування, на яких почалися відповідні будівельні роботи. Під час приймання наукових споруд в експлуатацію начальник обласного управління екології та природних ресурсів відмовився підписати відповідні документи, вважаючи, що таке будівництво здійснювалося з порушенням земельного законодавства.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи можна визнати законними дії начальника управління екологічної безпеки?

Вирішити справу.

Задача 9.

Фермер Раєвський уклав угоду з начальником місцевого лісгоспу Сіренком про надання йому в постійне користування 15 га лісових угідь під сінокоси та 24 га під пасовища. В свою чергу він зобов'язався передавати безплатно для працівників лісгоспу м'ясо-молочні продукти харчування.

Цю угоду вони вирішили нотаріально посвідчити. Приватний нотаріус Рибалко відмовився посвідчити цю угоду, вважаючи, що її складено з порушенням умов земельного законодавства. Незважаючи на це, сторони стали виконувати взяті зобов'язання.

Через шість місяців після підписання угоди частина лісових угідь, яка була передана під сінокоси, увійшла до створеного природного національного парку, дирекція якого заборонила здійснювати відповідні роботи. Начальник лісгоспу запропонував інші рівнозначні угіддя, однак фермер відмовився від них через їх віддаленість і припинив виконання взятих зобов'язань.

Лісгосп звернувся до суду.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає позов задоволенню?

Вирішити справу.

Задача 10.

На базі міжрайонного лісгоспу створено спільне підприємство із залученням іноземного капіталу для виробництва меблів та різних столярних виробів. Для здійснення господарської діяльності підприємству потрібні значні земельні площі, і воно звернулося до районної державної адміністрації з відповідним клопотанням. Районна держадміністрація відмовила у задоволенні прохання, вважаючи, що така діяльність не може здійснюватися на землях лісового фонду і запропонувала угіддя лісових згарищ.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи правомірна відмова районної державної адміністрації?

Вирішити справу.

Задача 11.

Іноземне представництво фірми "Legis" звернулося до районної ради із заявою про виділення частини лісових угідь для зведення об'єктів культурно-оздоровчого та рекреаційного призначення.

Районна рада задовольнила клопотання іноземного представництва, надавши йому в постійне користування 8,2 га лісових угідь. Керівництво лісгоспу оскаржило це рішення до суду, вважаючи його незаконним. У матеріалах справи зазначалося, що на цих угіддях функціонує дитяча організація "Юний натураліст". Незважаючи на те, що іноземне представництво виділило значні кошти на облаштування і благоустрій нових угідь цій дитячій організації, вказані землі використовуються не за призначенням, оскільки здійснювалася вирубка деревини. Тому рішення райради, на думку керівників лісництва, підлягає опротестуванню.

Визначити коло суспільних правовідносин; чи підлягає скарга задоволенню?

Вирішити справу.

**Завдання для поточного контролю знань студентів
за змістовним модулем № 2. Земельне право: особлива частина.
(1,0 кредити, 30 – 40 балів)**

1. Поняття та склад земель сільськогосподарського призначення.
2. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення.
3. Право сільськогосподарського землекористування.
4. Пріоритет правової охорони земель сільськогосподарського призначення.
5. Права і обов'язки землекористувачів.
6. Правовий режим земель житлової і громадської забудови.
7. Землі загального користування у населених пунктах.
8. Законодавство, що визначає правовий режим земель житлової і громадської забудови.
9. Право землекористування на землях житлової і громадської забудови.
10. Право власності на землю територіальних громад.
11. Правовий режим земель природоохоронного фонду.
12. Поняття та склад земель природоохоронного фонду.
13. Використання земель природоохоронного фонду.
14. Землі рекреаційного призначення: їх правовий режим та порядок використання.
15. Правовий режим земель історико-культурного призначення.
16. Використання земель історико-культурного призначення.

17. Правовий режим земель лісового фонду.
18. Особливості правового режиму земель водного фонду.
19. Правовий режим земель промисловості.
20. Правовий режим земель зв'язку.
21. Правовий режим земель енергетики.
22. Правовий режим земель оборони.
23. Поняття та види земель транспорту.
24. Встановлення та зміна цільового призначення земель.
25. Зони санітарної охорони земель.
26. Зони особливого режиму використання земель.
27. Порядок використання особливо цінних земель.
28. Склад і межі населених пунктів.
29. Відповідальність за порушення режиму земель лісового та водного фонду.
30. Відповідальність за порушення режиму земель природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного призначення.
31. Право користування землями зв'язку, ліній електропередач та іншого комунікаційного призначення.
32. Право загального використання земель транспорту.
33. Правові форми планування і забудови земель населених пунктів.
34. Особливості управління в галузі використання та охорони земель лісового та водного фонду.
35. Специфічні ознаки правового режиму земель оборони.

2. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль № 1. Земельне право: загальна частина

Питання для індивідуальної роботи до теми № 2

Підготувати доповіді на теми:

1. Юридична природа земельної реформи.
2. Право власності на землю як об'єктивна і суб'єктивна категорії.
3. Право державної власності на землю, його суб'єктний, об'єктний склади та зміст.
4. Сертифікація прав на землю.
5. Юридичні процедури придбання права власності на землю.
6. Викуп земельних ділянок та його правове забезпечення.
7. Продаж земельних ділянок на конкурсних засадах.
8. Правове регулювання оренди земель.

Питання для індивідуальної роботи до теми № 3

Підготувати доповіді на теми:

1. Вдосконалення функціонально-правового забезпечення управління як засобу реалізації земельного права.
2. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель.
3. Порядок використання техногенно забруднених земель.
4. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.

Питання для індивідуальної роботи до теми № 4

Підготувати доповіді на теми:

1. Економіко-правові передумови встановлення плати за землю.
2. Земельний податок та його юридична природа.
3. Особливості обчислення плати за землі різного цільового призначення.
4. Плата за землі несільськогосподарського призначення.

Питання для індивідуальної роботи до теми № 5

Підготувати доповіді на теми:

1. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
2. Поняття та види земельних спорів.
3. Класифікація земельних правопорушень.
4. Склад земельних правопорушень.
5. Відшкодування втрат сільськогосподарського та несільськогосподарського виробництва.

Змістовий модуль № 2. Земельне право: особлива частина

Питання для індивідуальної роботи до теми № 6

Підготувати доповіді на теми:

1. Правове регулювання використання земель сільськогосподарського призначення на праві приватної власності.
2. Управління в галузі використання, відтворення і охорони земель сільськогосподарського призначення.
3. Суб'єкти права сільськогосподарського землекористування.
4. Законодавство, що визначає правовий режим земель житлової та громадської забудови.
5. Юридична природа плану земельно-господарського устрою території.
6. Управління в галузі використання і охорони земель житлової та громадської забудови.

Питання для індивідуальної роботи до теми № 7

Підготувати доповіді на теми:

1. Суб'єкти та об'єкти права промислового землекористування.
2. Зміст права промислового землекористування.
3. Суб'єкти та об'єкти природоохоронного землекористування.
4. Суб'єкти, об'єкти, зміст і підстави виникнення, зміни та припинення права оздоровчого землекористування.
5. Суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення, зміни та припинення права рекреаційного землекористування.
6. Правові форми використання, відтворення і охорони земель історико-культурного призначення.
7. Законодавство, що визначає режим земель лісового фонду.

3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль № 1. Земельне право: загальна частина

Питання для самостійної роботи до теми № 2

1. Передумови реформування земельних відносин.
2. Вдосконалення земельного законодавства.
3. Правове забезпечення паювання земель.
4. Поняття і характерні особливості права землекористування.
5. Правове регулювання оренди земель.
6. Поняття та зміст добросусідства.
7. Право загального та спеціального землекористування.

Питання для самостійної роботи до теми № 3

1. Механізм забезпечення правової охорони земель та проблеми його вдосконалення.
2. Управління як засіб реалізації законодавства щодо використання, відтворення і охорони земель.
3. Компетенція спеціально уповноважених органів управління в галузі використання, відтворення і охорони земель.
4. Розподіл і перерозподіл земель.
5. Стандартизація і нормування в галузі охорони земель.

Питання для самостійної роботи до теми № 4

1. Економіко-правові передумови встановлення плати за землю.
2. Пільги, які надаються юридичним і фізичним особам щодо плати за землю.
3. Юридичні гарантії плати за землю.

Питання для самостійної роботи до теми № 5

1. Поняття та види земельних спорів.
2. Компетенція органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо вирішення земельних спорів.

3. Склад земельних правопорушень.
4. Земельні правопорушення як підстави юридичної відповідальності.

Змістовий модуль № 2. Земельне право: особлива частина

Питання для самостійної роботи до теми № 6

1. Особливості суб'єктного та об'єктного складу правовідносин у сфері використання сільськогосподарських земель на праві власності.
2. Об'єкти права сільськогосподарського землекористування.
3. Гарантії реалізації і захисту прав суб'єктів сільськогосподарського землекористування.
4. Фермерське землекористування.
5. Відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва.
6. Особливості правового режиму земель у межах населених пунктів.
7. Використання земель громадянами у межах населених пунктів.

Питання для самостійної роботи до теми № 7

1. Організаційно-функціональне, забезпечення використання, відновлення і охорони земель промисловості, транспорту, зв'язку, оборони та іншого несільськогосподарського призначення.
2. Особливості управління в галузі використання, відтворення і охорони земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного, та історико-культурного призначення.
3. Особливості управління в галузі використання, відтворення і охорони земель рекреаційного призначення.
4. Законодавство, що визначає правовий режим земель історико-культурного призначення.
5. Зміст права лісового землекористування.
6. Характеристика правового режиму земель з особливими умовами використання і охорони.
7. Проблеми вдосконалення правового режиму земель водного фонду.
8. Специфічні ознаки правового режиму земель оборони.
9. Особливості права постійного та тимчасового водного землекористування.

4. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Поняття, предмет, метод, функції земельного права.
2. Принципи земельного права.
3. Система земельного права.
4. Співвідношення земельного права з іншими галузями права.
5. Земельне законодавство: загальна характеристика.
6. Джерела земельного права.
7. Земельний кодекс України: загальна характеристика.
8. Земельна реформа в Україні.
9. Поняття, структура, види земельних правовідносин.
10. Суб'єкти земельних правовідносин.
11. Підстави виникнення, зміни та припинення земельних правовідносин.
12. Суб'єкти права власності на землю.
13. Право власності на землю держави.
14. Правові форми набуття права власності на землю.
15. Поняття та особливості приватизації земель.
16. Порядок приватизації земель громадянами.
17. Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок.
18. Порядок паювання земель.
19. Купівля-продаж земельних ділянок як правова форма набуття права власності на землю.
20. Порядок придбання права власності на землі несільсько-господарського призначення для зайняття підприємницькою діяльністю.
21. Припинення права власності на землю.
22. Право власності на землю юридичних осіб.
23. Права та обов'язки власників земельних ділянок.
24. Порядок та форми передачі земель у приватну власність.
25. Придбання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод.
26. Продаж земельних ділянок на конкурсних засадах.
27. Форми реалізації та захисту права власності на землю.
28. Види і форми права землекористування.
29. Особливості права орендного землекористування.
30. Поняття, форма, істотні умови договору оренди землі.

31. Права та обов'язки сторін за договором оренди землі.
32. Право земельного сервітуту.
33. Поняття та зміст добросусідства.
34. Обмеження прав на земельну ділянку.
35. Підстави примусового припинення права власності на землю.
36. Вкуп земельних ділянок для суспільних потреб.
37. Порядок вилучення земельних ділянок.
38. Примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності.
39. Повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування в галузі земельних відносин.
40. Правовий статус та функції Державного комітету України з земельних ресурсів.
41. Зміст землеустрою.
42. Завдання моніторингу земель.
43. Завдання ведення Державного земельного кадастру.
44. Рекultyвація та консервація земель.
45. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.
46. Поняття та юридична природа земельного податку.
47. Підстави виникнення, зміни та припинення плати за землю.
48. Пільги, які надаються юридичним та фізичним особам щодо плати за землю.
49. Порядок обчислення розміру плати за різні категорії земель.
50. Відповідальність за порушення законодавства про плату за землю.
51. Поняття та види земельних спорів.
52. Порядок розгляду та вирішення земельних спорів.
53. Види юридичної відповідальності за земельні правопорушення.
54. Виконання рішень по земельних спорах.
55. Відшкодування втрат сільськогосподарського та несільськогосподарського виробництва.
56. Поняття та склад земель сільськогосподарського призначення.
57. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення.
58. Право сільськогосподарського землекористування.
59. Пріоритет правової охорони земель сільськогосподарського призначення.

60. Права і обов'язки землекористувачів.
61. Правовий режим земель житлової і громадської забудови.
62. Землі загального користування у населених пунктах.
63. Законодавство, що визначає правовий режим земель житлової і громадської забудови.
64. Право землекористування на землях житлової і громадської забудови.
65. Право власності на землю територіальних громад.
66. Правовий режим земель природоохоронного фонду.
67. Поняття та склад земель природоохоронного фонду.
68. Використання земель природоохоронного фонду.
69. Землі рекреаційного призначення: їх правовий режим та порядок використання.
70. Правовий режим земель історико-культурного призначення.
71. Використання земель історико-культурного призначення.
72. Правовий режим земель лісового фонду.
73. Особливості правового режиму земель водного фонду.
74. Правовий режим земель промисловості.
75. Правовий режим земель зв'язку.
76. Правовий режим земель енергетики.
77. Правовий режим земель оборони.
78. Поняття та види земель транспорту.
79. Встановлення та зміна цільового призначення земель.
80. Зони санітарної охорони земель.
81. Зони особливого режиму використання земель.
82. Порядок використання особливо цінних земель.
83. Склад і межі населених пунктів.
84. Відповідальність за порушення режиму земель лісового та водного фонду.
85. Відповідальність за порушення режиму земель природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного призначення.
86. Право користування землями зв'язку, ліній електропередач та іншого комунікаційного призначення.
87. Право загального використання земель транспорту.
88. Правові форми планування і забудови земель населених пунктів.
89. Особливості управління в галузі використання та охорони земель лісового та водного фонду.
90. Специфічні ознаки правового режиму земель оборони.

5. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Важливим елементом системи контролю знань є встановлення межі кількісної оцінки рейтингу студента. Вважається за логічне прийняти 100-бальну оцінювальну шкалу.

Рейтинг студентів повинен складатися тільки з балів, отриманих ним на проміжному контрольному заході, а сума балів, одержаних ними за поточну роботу, повинна розглядатися лише як допуск студента до екзамену.

За всі контрольні завдання протягом семестру студент може отримати від 0 до 100 балів. Студент, який отримав не менше 60 балів, за його бажанням може бути звільнений від іспиту за умови, якщо він набрав за виконання усіх видів навчальних робіт по всім модулям суму балів, яка складається з суми балів по кожному модулю.

Студент, який набрав за всі контрольні заходи менше 60 балів, здає підсумковий семестровий іспит (проводиться в усній формі) в екзаменаційну сесію, до якого він допускається, якщо має за виконання всіх передбачених елементів модуля суму балів не менше 50.

Оцінка елементів модуля (табл. 1) здійснюється таким чином: виконано контрольне завдання без помилок або з, незначною помилкою – максимальна, або близька до неї кількість балів; за невелику кількість незначних помилок виставляється кількість балів близька до середніх значень; з одною грубою помилкою, або великою кількістю дрібних помилок – мінімальна кількість балів, або близька до неї.

У процесі переходу до оцінювання знань за європейською системою оцінювання знань ECTS можна використовувати різні шкали згідно з табл. 1, але в екзаменаційну відомість та залікову книжку виставляються оцінки за традиційною системою.

Таблиця 1. Шкала оцінювання ECTS

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Традиційна оцінка
A	ВІДМІННО- відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок.	96–100	ВІДМІННО
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	86–95	ДОБРЕ

Продовж. табл.

Оцінка ECTS	Визначення	Оцінка в балах	Традиційна оцінка
C	ДОБРЕ- в загальному правиль- на робота з певною кількістю помилкок	71–85	ДОБРЕ
D	ЗАДОВІЛЬНО- непогано, але зі значною кількістю недоліків	61–70	ЗАДОВІЛЬНО
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60	
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як досягти мінімального критерію	50–59	НЕЗАДОВІЛЬНО
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	<50	

6. Список літератури

Основна література

1. *Андрейцев В.І.* Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні: Навчально-практичний посібник. – К.: Видавництво "Істина", 1999. – 320с.

2. *Андрейцев В.І.* Правовий режим використання, відновлення та охорони земель / В підручнику Екологічне право. Особлива частина. За ред. *В.І. Андрейцева*. – К.: Істина, 2001. – С.194–278.

3. *Андрейцев В.І.* Екологічне і земельне право України: практикум для студентів юридичних вузів і факультетів. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 272с.

4. Земельне право: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. *В.І.Семчика* і *П.Ф. Кулинича*. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2001. – 424с.

5. Земельне право України: Підручник / *М.В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман* та ін.: За ред. *М.В. Шульги*. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.

6. *Андрейцев В.І.* Правові засади земельної реформи і приватиза-

ції земель в Україні: Навч.-практ. посіб. – Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т. – К.: Істина, 1999. – 319 с.

7. *Ковтун М.Г.* Земельне право: Курс лекцій для студ. юрид. вузів та ф-тів. – К.: Юмана, 2001. – 207 с.

8. Аграрное, земельное и экологическое право Украины: Общ. части учеб. курсов: Учеб. пособие / Авт. коллектив: *Е.С.Бердников* и др., Под общ. ред. *А.А. Погребного, И.И. Каракаша*; Одес. нац. юрид. акад. – 2-е изд., доп. и испр. – Х.: Одиссей, 2001. – 398 с.

9. Земельна реформа: питання і відповіді. – 3-тє вид., змін. і допов. – К.: 2001. – 64 с.

10. Земельний кодекс України: Коментар / За ред. *А.П. Гетьмана*. – Х.: Одиссей, 2002. – 599 с.

11. Право власності на землю та його захист: Зб. нормат. актів / Упоряд. *М.І. Камлик*. – К.: Атіка, 2002. – 447, [1] с.

12. Земельный кодекс Украины: Комментарий / Авт. коллектив: *Г.М. Беженар* и др.; Под ред. *А.П. Гетьмана, М.В. Шульги*. – Х.: Одиссей, 2002. – 598 с.

13. Новітнє земельне законодавство України / За ред. *П.П. Пасушенка*; Упоряд. *Є.С. Бердніков*. – Х.: Одісей, 2003. – 670 с.

14. Земельне право України: Підручник / Одес. нац. юрид. акад.; За ред. *О.О. Погрібного* та *І.І. Каракаша*. – К.: Істина, 2003. – 445 с.

15. *Каракаш И.И.* Право собственности на землю и право землепользования в Украине: [Науч.-практ. пособие]. – Одес. нац. юрид. акад. – К.: Істина, 2004. – 214, [1] с.

16. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України: [За станом законодавства України на 1 січ. 2004 р.] / Авт. кол.: *Л.О. Бондар, А.П. Гетьман, В.Г. Гончаренко* та ін.; Наук. ред. *П.Ф. Кулінич* та ін.. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 653 с.

17. Правове регулювання земельних відносин: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / *Песчанська Ірина Миколаївна*; Південнослов. ін-т Київ славист. ун-ту. – Миколаїв: Вид-во Ірини Гудим, 2005. – 154 с.

18. Земельный кодекс Украины: Комментарий. – 4-е изд. – Х.: ООО "Одиссей", 2006. – 510, [1] с.

19. Земельне право України: Підручник / Одес. нац. юрид. акад.; За ред. *О.О. Погрібного* та *І.І. Каракаша*. – К.: Істина, 2003. – 445 с.

20. Земельне право України: Навч. посіб. / *А.П. Шеремет*; Ужгород. держ. ін-т інформатики, економіки і права. – Центр навч. л-ри, 2005. – 631 с.

Нормативно-правова база

21. Конституція України // Голос України. – 1996. – 13 липня.
22. Цивільний кодекс України // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1996. – № 2.
23. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. – К.: Атіка, 2001. – 180с.
24. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
25. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Урядовий кур'єр, 2001. – 15 листопада. – № 211 – 212.
26. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – К., 1996.
27. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 341.
28. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 17. – Ст. 99.
29. Закон України "Про господарські товариства" від 19 вересня 1991 року // Відомості Верховної Ради. – 1991. – 49. – Ст. 682.
30. Закон України "Про залізничний транспорт" від 4 липня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 40. – Ст. 163.
31. Закон України "Про колективне сільськогосподарське підприємство" від 14 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 20. – Ст. 272.
32. Закон України "Про оренду землі" від 6 жовтня 1998р. (в ред. від 14.10.2008) // Урядовий кур'єр. – 2003. – 22 жовтня.
33. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
34. Закон України "Про плату за землю" від 3 липня 1992 року (в ред. від 04.06.2008 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 45. – Ст. 328.
35. Закон України "Про природно-заповідний фонд" від 16 червня 1992 року (в ред. від 08.01.2004 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
36. Закон України "Про трубопровідний транспорт" від 15 травня 1996 року // Голос України. – 1996. – 15 червня.

37. Положення про Державний комітет України по земельних ресурсах, затверджене Указом Президента України від 14 серпня 2000 року (в ред. від 19.03.2008 р.) // Офіційний Вісник України. – 2000. – № 33.

38. Положення про моніторинг земель: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 1993 року № 661 (в ред. від 26.12.2003 р.) // ЗП Уряду України 1994 р. – № 1. – Ст. 5.

39. Положення про порядок ведення державного земельного кадастру Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 1993 року № 15 // ЗП Уряду України 1993р. – № 3. – Ст. 55.

40. Порядок визначення і відшкодування збитків власникам землі і землекористувачам: Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 1993 року №284 // ЗП Уряду України. – 1993. – № 10. – Ст. 193.

41. Порядок викупу земельних ділянок громадянами (понад норму, яка приватизується безкоштовно) для ведення селянського (фермерського) або особистого підсобного господарства, затверджений Постановою Кабінету Міністрів від 24 січня 2000 року № 118 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 4.

42. Порядок державної реєстрації договорів оренди землі, затверджений Постановою Кабінету Міністрів від 25.12.1998 р.

43. Постанова Верховної Ради України "Про земельну реформу" від 18 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 10. – Ст.100; 1993. – № 26. – Ст. 276; Голос України. – 1994. – 26 березня.

44. Постанова Верховної Ради України "Про прискорення земельної реформи та приватизації землі" від 29.06.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 25. – Ст. 355.

45. Постанова Кабінету міністрів України "Про затвердження типових положень про місцеві органи земельних ресурсів" від 7 серпня 1996 року. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 6.

46. Правила користування приміщенням житлових будинків і прибудинковими територіями: Затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1992 року. // Урядовий кур'єр – 1992, – 16 жовтня.

47. Указ Президента України "Про гарантування економічних інтересів та поліпшення соціального забезпечення пенсіонерів, які мають право на земельну частку (пай)" від 15 грудня 1998 року // Офіційний Вісник України. – 1998. – № 50.

48. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" від 3 грудня 1999 року № 1529 // Українська Інвестиційна Газета. – 1999. – 14 грудня.

49. Указ Президента України "Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям" від 8 серпня 1995 року // Урядовий кур'єр. – 1995. – 12 серпня; Бюлетень законодавства і юридичної практики України – 1997. – № 6.